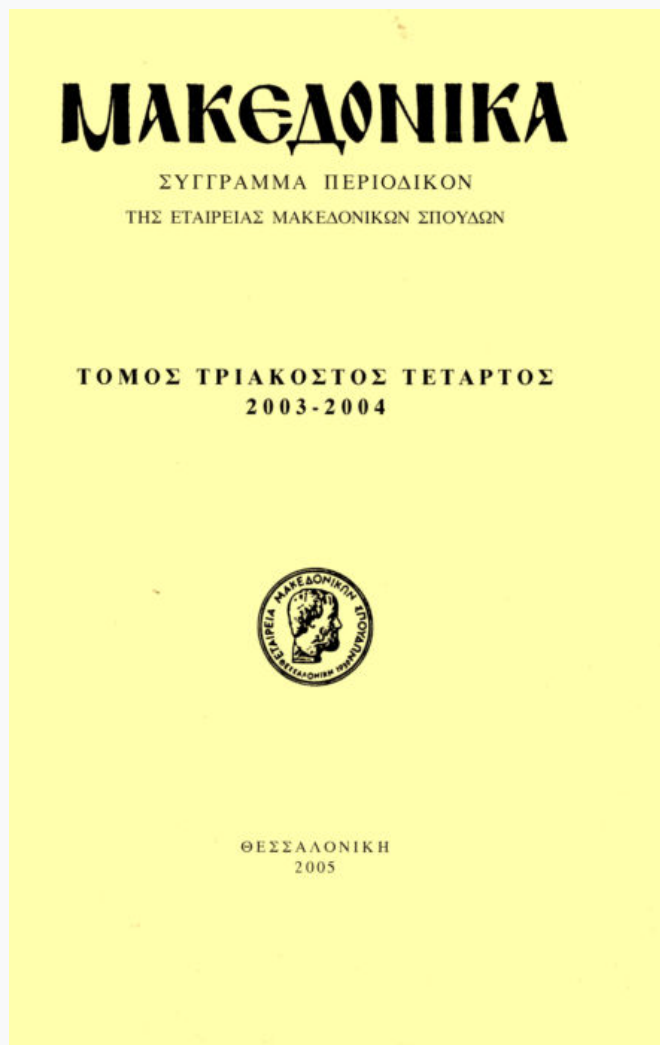

Μακεδονικά

Τόμ. 34, Αρ. 1 (2004)

Νικόλαος Δημ. Σιώκης, Η ιστορία και τα κειμήλια των ιερών ναών Αγίου Νικολάου και Αγίου Δημητρίου Κλεισούρας Καστοριάς

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.891](https://doi.org/10.12681/makedonika.891)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2004). Νικόλαος Δημ. Σιώκης, Η ιστορία και τα κειμήλια των ιερών ναών Αγίου Νικολάου και Αγίου Δημητρίου Κλεισούρας Καστοριάς. *Μακεδονικά*, 34(1), 443–445. <https://doi.org/10.12681/makedonika.891>

Τέλος, το ἔβδομο κεφάλαιο, το σχετικό με τις συλλογικές μορφές της εθνικής αλληλεγγύης. Το Οικουμενικό Πατριαρχεῖο, ὡς κεντρική συσσωμάτωση του Γένους, καί οι μερικότερες ἐκδηλώσεις της, ὅπως ἦταν τα εὐαγγέλια (συντεχνίες), τα ἀδελφάτα («κλειστοί» σύλλογοι), οι σύλλογοι για την προαγωγή τῶν γραμμάτων, των τεχνῶν καί τῶν ἐπιστημῶν, –εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι στην δεκαετία του 1880 λειτουργοῦσαν στη μεν Πόλη εἴκοσι τέτοιοι σύλλογοι, στην δε Αθήνα μόλις ἐπτά–, τα παρωμένα εὐρύτερων διεθνῶν οργανώσεων, καί τα φιλογενή καταστήματα, ὅπως νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, ὁρφανοτροφεία, καί τα ὁποῖα ἐφθασαν με την πάροδο του χρόνου να αποτελοῦν το σημαντικότερο συγκρότημα νοσηλείας καί περιθαλψῆς στα Βαλκάνια, ὅπως παρατηρεῖ ο συγγρ.

Το ἐδῶ παρουσιαζόμενο ἔργο του κ. Κωνστ. Σβολοπούλου συνιστά την πληρέστερη σύνθεση για την ἐποποιῖα του Ἑλληνισμοῦ της Κωνσταντινουπόλεως κατά την περίοδο της μεγάλης του ακμῆς. Η πραγματέυση ὅλων των πτυχῶν αὐτῆς της ἐποποιίας ἔχει διεξαχθεῖ με τρόπο μεθοδικό, ἐνδελεχῇ πληρότητα, μόνιμη θεμελίωσή της στις πηγές καί με ἀντικειμενικότητα ἀξία κάθε εὔαινου. Νομίζω ὅτι ο κ. Κωνστ. Σβολόπουλος θα ἀδικήσει το λαμπρό αὐτό ἔργο του, ἀν δεν προχωρήσει στην ἐκδοσή με-τάφρασής του σε μια διεθνή γλώσσα.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Κ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ

Νικόλαος Δημ. Σιώκης, *Ἡ ἱστορία καί τὰ κειμήλια τῶν ἱερῶν ναῶν Ἀγίου Νικολάου καί Ἀγίου Δημητρίου Κλεισούρας Καστοριάς*, ἔκδ. Συλλόγου Ἀπανταχοῦ Κλεισουριῶν «Ὁ Ἅγιος Μάρκος», University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 112. Πρόλογος Σβασμ. Μητροπολίτου Καστοριάς κ. Σεραφεῖμ.

Ἡ τοπική ἱστορία καί ὁ πολιτισμός τῆς Μακεδονίας, ἰδιαίτερος κατά τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, εἶναι ἀπὸ τὰ θέματα πού ἐλκύουν τοὺς ἐρευνητές, ὅπως στήν προκειμένη περίπτωση κατά τήν ὁποία ὁ νέος ἐρευνητής κ. Ν. Δ. Σιώκης πού ἀσχολήθηκε μέ τήν ἱστορία καί τόν πολιτισμό μιᾶς κομποπόλεως τῆς Δυτ. Μακεδονίας, τῆς Κλεισούρας δηλονότι πού ἔπαιξε σημαντικό ρόλο κατά τόν 18ο καί 19ο αἰ. ὄχι μόνον σ' ὅ,τι ἀφορᾷ στόν στενό τοπικό χῶρο, ἀλλά καί τόν εὐρύτερο βαλκανικό. Ὁ κ. Ν.Δ.Σ. μάλιστα εἰσαγωγικῶς δίδει μία συνοπτική ἱστορία τῆς Κλεισούρας πού φέρεται οἰκισθεῖσα κατά τόν 15ο αἰ. γιά νά φθάσει στό ἀπὸγεῖο της τήν περίοδο 1750-1880, ὅποτε καί κτίζονται τὰ ἀρχοντικά της, ἰδρύονται τράπεζες καί σχολεῖα, φιλανθρωπικοί σύλλογοι καί σωματεῖα. Εἶναι ἡ ἐποχὴ πού οἱ Κλεισουριῶτες ἰδρύουν στήν Κ. Εὐρώπῃ καί τήν Β. Βαλκανική τίς κοινότητές τους καί οἱ ἀπόδομοι φροντίζουν πολλαπλῶς γιά τήν πρόοδο τῆς γενέτειράς τους, ἡ ὁποία θά ἀναδειχθεῖ ἐξέχον κέντρο τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος μετέχοντας, λόγω τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της καί στοὺς λοιποὺς ἀγῶνες τοῦ Γένους. Μεταξὺ τῶν πολιτισμικῶν μνημείων τῆς Κλεισούρας οἱ ναοὶ τῶν Ἀγίων Νικολάου καί Ἀγίου Δημητρίου, μέ τοὺς ὁποίους ἀσχολεῖται ἐιδικῶς ὁ κ. Ν.Δ.Σ. Καί κατ' ἀρχὴν ὁ ναός τοῦ Ἀγίου Νικολάου πού ἀνοικοδομήθηκε τό 1839, ἐπομένως εἶναι παλαιότερος, ἀλλά καί πού πυρπολήθηκε στίς 2.11.1912 ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιά νά ἀνοικοδομηθεῖ ἐκ νέου τό 1920-1922. Καί εἶναι εὐλόγο κατά τήν πυρπόλησή του νά καταστράφηκαν πολλὰ στοιχεῖα τοῦ ναοῦ, ὅπως τὸ περίφημο ξυλόγλυπτο τέμπλο του. Ὁ κ. Δ.Ν.Σ. δίδει σύντομη περιγραφὴ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν στοιχείων τοῦ ναοῦ, ὁ ὁποῖος, σημειωτέον, δέχθηκε νέο πληῆμα τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1941 ἀπὸ βομβαρδισμό τῶν Γερμανῶν.

Παρόμοια μεθοδολογία ακολουθεί ο νέος συγγρ. Ν.Δ.Σ. και για τόν ναό του Ἀγίου Δημητρίου, που είναι και αυτός μία τριζλίτη ξυλόστεγη βασιλική με ξωνάρθηκα, που κτίσθηκε τό 1856, πάνω σέ ὁμώνυμο ναό τοῦ 1700-αὐτό κατά τήν παράδοση. Ὁ Ν.Δ.Σ. μάλιστα προτείνει τήν ὑπόθεση νά λειτουργοῦσαν ναοί, καί πρό τοῦ 1700, ἀφοῦ τό 1773 ἡ Κλεισοῦρα ἦταν, προσωρινῶς καί γιά ἀδιευκρίνιστους λόγους, ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Καστορίας Γενναδίου. Ἀλλωστε ἐγγράφες μαρτυρίες κωδίκων τῆς Κλεισοῦρας μαρτυροῦν, καί μάλιστα μέ ἀσφαλή τεκμηρίωση, τή λειτουργία ναῶν πρό τῶν σταθερῶν αὐτῶν ἡμερομηνιῶν ἰδρύσεως τῶν δύο ναῶν, ἥτοι 1839 καί 1856 ἀντιστοίχως. Τό θέμα αὐτό, σέ συνδυασμό μέ τήν ἐκφρασθεῖσα ὑπόθεση, συζητεῖ ὁ κ. Ν.Δ.Σ. ἀξιοποιώντας χρονολογίες ἐγγράφων, ἐνθυμήσεις ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, χρονολογίες ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν κ.λπ. Τόν ἀπασχολεῖ, ἐπίσης, τό ξυλόγλυπτο τέμπλο τοῦ ναοῦ, τό ὁποῖο καί περιγράφει λεπτομερειακῶς, προσέχοντας μάλιστα καί τή χρονολογία που κατασκευάσθηκε, τό 1819· ἔνα ἔτος ἀργότερα, τό 1820, κατασκευάσθηκε τό Προσκυνητάρι. Συνδρομητές στήν κατασκευή τέμπλου, προσκυνηταρίου καί δεσποτικοῦ θρόνου ὁ Γεώργιος Οὐρμάν, ὁ Γεώργιος Μπασίος, ἡ συντεχνία τῶν ραπτάδων καί αὐτή τῶν σουτζήδων (γαλατάδων;) τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀκολουθῶς ὁ κ. Ν.Δ.Σ. μελετᾷ τίς τοιχογραφίες τῶν δύο ναῶν. Τόν Ἅγιο Νικόλαο ἀνιχνεύσαν διάφοροι ζωγράφοι, ὅπως ὁ αὐτοδίδακτος Νικ. Κ. Παπαγιάννης (1870-1953) που ἐργάσθηκε καί σέ ἄλλα μέρη τῆς Μακεδονίας, ἐνῶ τόν Ἅγιο Δημήτριο Χιοναδίτες, Σαμαριναῖοι καί Κλεισουριῶτες ζωγράφοι. Παρέχεται, κατόπιν, ἡ καταγραφή τῶν τοιχογραφιῶν τῶν δύο ναῶν καί τά ὀνόματα τῶν δωρητῶν, νεώτερον κατὰ κανόνα χρονολογικῶς.

Στήν ἐπόμενη ἐνότητα ὁ Ν.Δ.Σ. ὁμιλεῖ γιά τά κειμήλια τῶν ναῶν καί τήν ἐκκλησιαστική ἀργυροχοΐα· στόν Ἅγιο Νικόλαο σώζονται ἔξι ἅγια ποτήρια τοῦ 19ου αἰ., ἓνα ρωσικό διακόριο τοῦ 19ου αἰ. (1869), μία λόγχη κ.ἄ., στόν Ἅγιο Δημήτριο δύο διακόρια, τέσσερα Εὐαγγέλια· ἐδῶ καταγράφονται ἀπό τόν συγγραφέα τοῦ βιβλίου καί τά διάφορα σημειώματα, τά ἀργυρεπίχρυσα ἐλάσματα τῶν πινακίδων τῶν Εὐαγγελίων κ.ἄ. Ἡ αὐτή περιγραφή ἰσχύει καί γιά τά παλαιά ἐξαπτέρυγα τῶν δύο ναῶν, τοὺς σταυροὺς λιτανείας, εὐλογίας, ἁγιασμοῦ, τά θυματήρια, τοὺς δίσκους, ἐκ τῶν ὁποίων ἐνδιαφέρων εἶναι αὐτὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰ. (1746), τὰ στέφανα τοῦ γάμου, τά μυροδοχεῖα, οἱ πόρτες, ἔργα ὅλα ἐξόχου τέχνης.

Ἀσχολεῖται, ὡσαύτως, ὁ κ. Ν.Δ.Σ. μέ τήν ἐκκλησιαστική χρυσοκεντητική, ὅπως εἶναι ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, που φιλοτεχνήθηκε στή Βιέννη τό 1868, ἀφιέρωμα Στεφ. Βαρθέρι ἡ αὐτός τοῦ Ἀγίου Νικολάου φιλοτεχνημένος τό 1868 καί ἕνος ἄλλος μεταγενέστερος τοῦ ἰδίου ναοῦ (ἔτος 1922). Παρουσιάζεται, ἐπίσης, ὁ ἀέρας καί τά δισκοποτηροκαλύμματα, τά φελώνια, τά ἀντιμήνσια, δωρεές, τά περισσότερα ἀποδῆμων Κλεισουριωτῶν. Σημειωτέον ὅτι ὁ συγγρ. ἀναφέρεται κάθε φορὰ, πρὶν πραγματοποιεῖ τὰ καθέκαστα περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν, στήν ἱστορία ἀπό τήν ἀποψη τῆς λατρείας ἐνός ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐνότητα μέ κατάλογο εἰκόνων: καταγράφονται 133 εἰκόνες στόν ναό τοῦ Ἀγίου Νικολάου, 44 τοῦ Ἀγίου Δημητρίου καί 5 τοῦ Ἀγίου Μάρκου.

Τό βιβλίο τοῦ κ. Ν.Δ.Σ. κλείνει μέ τή βιβλιογραφία καί τίς εἰκόνες, ὅπου παρουσιάζονται οἱ δύο ναοί μέ τοὺς θησαυροὺς τους (τέμπλα, φορητές εἰκόνες, δισκοποτήρια, ἐπιτάφιοι, λαβίδες, εὐαγγέλια, θυματήρια κ.λπ.).

Τελικῶς ἡ μελέτη τοῦ κ. Ν.Δ.Σ. εἶναι μία σημαντική συμβολή στήν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μακεδονίας, ἀφοῦ περιγράφονται ὄχι μόνον οἱ δύο ναοί τῆς Κλει-

σούρας, αλλά καταγράφονται και τὰ πολλά ἐκκλησιαστικά σκεῦή τους, ἀπαράμιλλοι θησαυροὶ τοῦ λαμπροῦ παρελθόντος τῆς Κλεισούρας.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

† Ιουλία Βοκοτοπούλου, Ιωακείμ Α. Παπάγγελος, Ευαγγελία Καμπούρη, Λόης Λαμπριανίδης, Λευτέρης Παπαγιαννάκης, Θύμιος Παπαγιάννης, Γερακίνα Μυλωνά, *Χαλκιδική, Ιερό Κοινόβιο Ευαγγελισμού της Θεοτόκου - Ορμύλια*, Αθήνα 2002, 4ο, σσ. 300, εικ. 192, 1 χάρτης.

Διεύθυνση έκδοσης: Στέλιος Α. Παπαδόπουλος, Φωτογραφίες: Ανδρέας Σμαραγδής, Καλλιτεχνική επιμέλεια: Γιάννης Κουρούδης.

Όπως ακριβώς προϋδεάζει ο τίτλος του βιβλίου πρόκειται για μία συνολική παρουσίαση τόσο του γεωγραφικού όσο και του ιστορικού χώρου της Χαλκιδικής, γραμμένη από γνωστούς επιστήμονες και συνοδευόμενη από λαμπρό φωτογραφικό υλικό.

Μετά τους τίτλους, τα περιεχόμενα, τον πρόλογο (σ. 9) από τον Στέλιο Παπαδόπουλο, ακολουθούν τα κείμενα: «Η γένση του χώρου» (σσ. 13-31) από τον Θ. Παπαγιάννη, «Η Χαλκιδική στους αρχαίους χρόνους» (σσ. 35-97) από την Ι. Βοκοτοπούλου, «Η χριστιανική Χαλκιδική» (σσ. 103-194) από τον Ι. Παπάγγελο, «Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική» (σσ. 199-212) από την Ευαγ. Καμπούρη, «Το τοπίο στη σύγχρονη ζωγραφική» (σσ. 217-229) από την Γ. Μυλωνά, «Η Χαλκιδική τον 20ό αιώνα» (σσ. 233-248) από τους Λ. Λαμπριανίδη και Λ. Παπαγιαννάκη και η βιβλιογραφία, σημειώσεις και ευρετήριο (σσ. 253-298).

Το κενό που υπήρχε στη βιβλιογραφία τόσο από τη γεωγραφική όσο από την ιστορική, αρχαιολογική και οικονομική προσέγγιση του ευρύτερου χώρου της Χαλκιδικής επιχειρεί να καλύψει ο πολυτελής αυτός τόμος που εκδόθηκε πρόσφατα από το Ιερό Κοινόβιο του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου της Ορμύλιας, μετόχι της Ιεράς Μονής Σίμωνος Πέτρης Αγίου Όρους, αφιερωμένος στη μνήμη της Ιουλίας Βοκοτοπούλου. Έγκριτοι και αναγνωρισμένοι επιστήμονες, καταξιωμένοι στον επαγγελματικό και εν γένει χώρο της έρευνας, έγραψαν τα μεσοῦ περιεχομένου κείμενα, εμπλουτισμένα από τις εξαιρετικές φωτογραφίες του φωτογράφου Α. Σμαραγδή. Το μεγαλύτερο βάρος της εκδοτικής προσπάθειας επικεντρώνεται κυρίως στην παρουσίαση, ανάδειξη και προβολή του αρχαιολογικού πλούτου της Χαλκιδικής για την ύπαρξη του οποίου υπάρχουν μαρτυρίες και αναφορές από τα αιώνα προϊστορικά έως και τα νεότερα χρόνια.

Οι συγγραφείς των κειμένων κατέχουν άριστα τα αρχαία, μεσαιωνικά και νεότερα κείμενα και την ειδικευμένη βιβλιογραφία που αφορά σε αυτά. Οι γνώσεις αυτές συνδυάζονται και εναρμονίζονται με τον απλό και σαφή επιστημονικό τους λόγο, κερδίζοντας με τον τρόπο αυτό και τον αμύητο και μη ειδικό αναγνώστη.

Ιδιαίτερη τιμητική αναφορά οφείλεται δικαίως στην αείμνηστη αρχαιολόγο Ιουλία Βοκοτοπούλου, τῶς προϊσταμένης τῆς Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων αρμόδιας για τη Χαλκιδική, η οποία αφιέρωσε ένα αρκετά αξιόλογο και ώριμο τμήμα της πλούσιας ανασκαφικής και επιστημονικής της έρευνας στον χώρο αυτό, τον οποίο πρόβαλε και ανάδειξε πολλαπλῶς. Στο κείμενό της διαπραγματεύεται, με τον σοφά απλό και άρτιο επιστημονικό της λόγο, την ιστορία, αρχαιολογία και